

Nr 163.

Av herr **Sandén**, om anslag till inspelning av en undervisnings- och upplysningsfilm i medborgarkunskap.

1942 års riksdag beslöt i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om och i vad mån det kunde anses lämpligt att åstadkomma en undervisnings- och upplysningsfilm, belysande Sveriges regering och riksdag och huru de arbeta, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde giva anledning. Denna utredning har verkställts inom statens informationsstyrelsens sektion för kulturell folkberedskap (Folkberedskapen). Då det är ovisst om regeringen kommer att framlägga proposition till årets riksdag, men då frågan på ett särskilt sätt direkt berör riksdagen, har jag såsom en av utredningsmännen efter samråd med chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge, och ordföranden i informationsstyrelsen, professor Tunberg, ansett det lämpligt att tillförsäkra riksdagen möjlighet att i år fatta beslut genom att innan motions-tiden utlöper framlägga ett förslag, byggande på en inom Folkberedskapen upprättad promemoria, som bifogas denna motion. Härvid förutsätter jag, att — därest proposition ej skulle framläggas i år — eventuella yttranden över förslaget, som kunna komma att infordras, skola ställas till statsutskottets förfogande för att kunna beaktas vid dess handläggning av motionen.

Beträffande filmens syftemål och uppläggning nöjer jag mig med att hänvisa till den bilagda promemorian inklusive dess tre bilagor. Enligt utredningen torde ett genomförande av förslaget betinga en sammanlagd kostnad av 100,000 kronor. Då den tänkta filmen åtminstone delvis faller inom Folkberedskapens arbetsuppgifter — den kan i detta hänseende jämföras med brevkursen »Den svenska livsformen» — synes det mig motiverat att en del av dessa kostnader täckas av till Folkberedskapen anvisade medel. Då denna del lämpligen torde kunna fastställas till 25,000 kronor, skulle det erforderliga extra anslaget på åttonde huvudtiteln belöpa sig till 75,000 kronor. Med hänvisning till ovanstående får jag hemställa,

att riksdagen måtte för budgetåret 1943/44 såsom ett extra anslag under åttonde huvudtiteln anvisa 75,000 kronor för inspelning av en undervisnings- och upplysningsfilm i medborgarkunskap i enlighet med i motionen angiven plan.

Stockholm den 24 januari 1943.

John Sandén.

P. M.

ang. en undervisnings- och upplysningsfilm, belysande regeringens och riksdagens arbetsförhållanden.

I en motion till 1942 års riksdag (II:127) hemställde herrar Persson-Orgård och Wallentheim, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, om och i vad mån det kan anses lämpligt åstadkomma en undervisnings- och upplysningsfilm, belysande Sveriges regering och riksdag och hur de arbeta, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan giva anledning».

Med anledning av denna motion beslöt riksdagen (se FK 18: 80 ff och AK 11: 70 ff) att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 326):

»I anledning av en inom riksdagens andra kammare väckt motion och med åberopande av de härvid fogade andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 2 och första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, vilka utlåtanden i föreskriven ordning godkänts av vederbörande kammare, får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om och i vad mån det kan anses lämpligt åstadkomma en undervisnings- och upplysningsfilm, belysande Sveriges regering och riksdag och huru de arbeta, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan giva anledning.»

Under erinran om riksdagens sålunda fattade beslut uppdrog Kungl. Maj:t den 18 september åt Statens informationsstyrelse att inom sektionen för kulturell folkberedskap verkställa den begärda utredningen samt att med densamma och eget underdånigt utlåtande inkomma till Kungl. Maj:t.

Vid sammanträde den 15 oktober beslöt Folkberedskapens nämnd att uppdraga åt en kommitté att verkställa den begärda utredningen. Till medlemmar av denna kommitté utsågos, förutom Folkberedskapens chef, rektor R. Lund, ledamöterna av riksdagen E. Håstad och J. Sandén samt regissören G. Skoglund. För behandlingen av det historiska partiet av den föreslagna filmen har kommittén med sig adjungerat föredragschefen i Radiotjänst, fil. dr Ingvar Andersson.

Vid bedömandet av frågan om det kan vara ett det allmännas intresse att bevilja anslag till och inspela en film om »statsmakterna» och deras arbetssätt har kommittén fäst huvudsakligt avseende vid dess värde för skolundervisningen och folkbildningen.

Om behovet av en dylik undervisningsfilm föreligga många vittnesbörd. Vi vilja blott erinra om att skolöverstyrelsen i sitt yttrande över motionen framhöll, att en dylik film, som behandlar centrala avsnitt av kurserna i samhällslära och medborgarkunskap, skulle ha stort värde, då den kunde medföra avsevärda lättnader för undervisningen i detta ämne. Kommittén vill framhålla, att undervisningen i samhällslära och medborgarkunskap för de flesta medborgare ges i folk- och fortsättningsskolorna, d. v. s. på ett tidigt åldersstadium. Redan av detta skäl föreligger ett starkt behov av att göra undervisningen levande och åskådlig. Behovet av en intresseväckande åskådningsundervisning är emellerid på detta område så mycket större som ämnet medborgarkunskap enligt sakens natur innesluter risker för att bli en anhopning av torra fakta och över barnens nivå liggande

abstrakta resonemang. De begrepp, företeelser och institutioner, som eleverna enligt gällande kursplaner skola bibringas kunskaper om, äro ofta sådana som de vid denna ålder icke ha någon praktisk erfarenhet av eller anknytning till. Läroböckerna måste därför inom detta ämne arbeta med sällsynt stora svårigheter. Undervisningen kan bli torr och referatmässig och föga ägnad att väcka de ungas intresse. Syftet med undervisningen i medborgarkunskap — att hos svensk ungdom skapa kärlek till den svenska folkfrihetens historiska traditioner och insikter om vårt folkstyrda samhälles arbetsformer — kan härigenom förfelas. Visserligen kunna skickliga och fängslande lärare vid undervisningen ge liv och färg åt våra offentliga institutioner, men detta fordrar inte bara pedagogisk fallenhet utan även speciellt intresse för detta ämne, något som man ej kan vänta hos hela vår mångtusenhövdade lärarkår.

De svårigheter, som äro förknippade med undervisningen i medborgarkunskap i folkskolan, äro i stort sett för handen vid motsvarande undervisning även på högre skolstadier. Även vid läroverken har kunnat konstateras ett behov av att på något sätt utöver läroböckernas framställning kunna levandegöra ämnet. Att kunskaperna bland gymnasieungdom och studenter om vårt offentliga liv ofta äro bristfälliga, har från flera håll konstaterats. Man erinrar sig här det nedslående resultat, som erhållits vid stickprovsundersökningar rörande gymnasieungdomens kunskaper om samhället. Även vid undervisning i dessa ämnen vid högskolor och universitet skulle det kunna vara en vinst att ha tillgång till filmen som konkretiserande hjälp. Också vid andra lägre eller högre fackskolor skulle filmer om statens viktigaste organ, deras arbetsätt och inbördes relationer, erbjuda en god metod att skänka eleverna kunskap om och intresse för det samhälle, som deras utbildning skall tjäna.

Vid annan undervisning i våra skolor har filmen flitigt tagits i bruk. Från sakkunnigt håll har omvitnats, att man har synnerligen goda erfarenheter av filmens förmåga att klarlägga och stimulera en framställning. Många omständigheter tala för att en god undervisningsfilm skulle ha stort värde inom medborgarundervisningen. En sådan film är givetvis ingalunda avsedd att ersätta utan endast att komplettera läroböckerna, som givet alltid måste vara grundvalen för kunskapsmeddelandet. Vad filmen utöver läroboken kan skänka är dels en mera levande konkretion, varav behovet särskilt i skolåldern är stort, dels ett ökat intresse bland de unga för samhällets organisation, något som det ligger i samhällets eget bästa att söka bibringa dem. Filmen skulle dessutom i hög grad underlätta lärarens arbete.

Säkerligen skulle en god undervisningsfilm om våra viktigaste statsorgan finna en tacksam publik bland skolelever av olika åldrar. Särskilt måste detta bli fallet när det gäller skolor på landsbygden, där lärjungarna ha mindre associationsmöjligheter och färre anknytningspunkter än skolbarn åtminstone i vissa städer. Vad här sagts om landsbygden gäller i speciell grad om barnen i avlägsnare bygder. Förutom att den fyllde det angivna undervisningssyftet skulle en film kunna bidra till att bryta deras isolering. Dessa bygders ungdom skulle få en tydligare bild av företeelser, vilka den annars har svårt att bilda sig en egen uppfattning om, och skulle därigenom från tidiga år ha lättare att känna sig som ett med samhället.

Om behovet av en dylik film sålunda enligt kommitténs mening är evident när det gäller skolornas undervisning i medborgarkunskap, kan samma stora behov konstateras föreligga när det gäller det frivilliga folkbildningsarbetet. Där har detta studieämne sedan länge utgjort ett av de allra vanligaste och mest centrala och det har fått ett ökat intresse på sistone till följd av de aktuella ideologiska motsättningarna. Detta aktualitetsintresse bör tillvaratagas

och i det syftet böra studierna fördjupas och i bästa mening populariseras. Vad här ovan sagts beträffande filmens användning i skolundervisningens tjänst har därför sin tillämpning inom det frivilliga studiearbetet, vare sig det gäller studiecirklar eller föreläsningar. Samma vanskligheter att på ett levande och gripbart sätt kunna visa hur det verkligen går till inom vårt samhälles styrelse och förvaltning kunna här konstateras, något som ofta omvittnas av personer, vilka varit verksamma inom folkbildningsarbetet. Inom våra folkbildningsorganisationer och politiska partier har som bekant vissa försök också redan gjorts att ta filmen i sin tjänst för studier eller upplysning i medborgarkunskap.

Om en film sålunda uppenbarligen skulle bli till stort gagn för folkundervisningen i dess olika former, bör den även få ett värde för en större allmänhet både i upplysande syfte och för att väcka dess intresse för samhällets angelägenheter. En film kan visa grenar av landets styrelse, som allmänheten blott undantagsvis eller aldrig själv kan få tillfälle att se i verkligheten. Oberoende av ålder finnes säkerligen ett behov hos många att veta hur det går till i institutioner och ämbetsverk, som man dagligen hör talas om eller har direkt erfarenhet av, men i vilkas uppbyggnad och funktion man aldrig riktigt kunnat sätta sig in. I denna bemärkelse torde medborgarundervisningen tilldra sig ett med åren växande intresse hos många mäniskor. Genom att hopkoppla kortfilmer på detta område med någon lämplig långfilm kunde man också nå ut även till de delar av allmänheten, om vilka med säkerhet kan sägas att de icke på annat sätt skulle skaffa sig kunskaper i dessa ting.

I diskussionen i fjol kring motionen framfördes även synpunkten att en dylik film skulle vara ägnad att stärka vårt folks andliga beredskap. Denna synpunkt förtjänar givetvis avseende särskilt om kriget fortsätter, men den har inte för kommittén varit det primära. Undervisningsintresset har för oss framstått som det främsta och vägledande motivet. Varje fördjupande och förbättrande av medborgarundervisningen är emellertid alltid att betrakta som ett led i arbetet på vårt folks sammansvetsande. Kommittén vill i detta sammanhang framhålla, att vår politiska historia rymmer en lång serie betydelsefulla och dramatiska händelser, som blott alltför litet utnyttjats i arbetet på att stärka förståelsen för vår folkstyrelsens egenart och grund. En konstnärligt högtstående, realitetstrogen historisk »Cavalcade» om Sveriges riksdag skulle just i dessa tider vara av stort värde icke minst ur beredskapsynpunkt. Även om alla propagandasynpunkter varit kommittén främmande när den i det följande framlägger förslag om en undervisningsfilm inom medborgarkunskapen, vill kommittén framhålla, att en film, som vill belysa funktion och arbetsmetoder hos de styrande organen och klargöra deras historiska förankring, alltid måste vara ägnad att vidga och stärka uppskattningen av det demokratiska samhällets värden. Kommittén vill endast anföra att många ansett det som en brist att demokratien icke beaktat nödvändigheten av upplysningsverksamhet kring sina arbetsformer och principer.

Är sålunda behovet och värdet av undervisnings- och upplysningsfilm om samhället väl styrkt, kvarstår frågan, om staten själv skall taga initiativ till och sörja för att en sådan film kommer till stånd eller om detta bör överlåtas åt enskild företagsamhet. Den film, som kommittén föreslår, är tänkt som ett led i undervisningen på olika stadier om »statsmakternas» arbets sätt. Det är ett samhällsintresse att denna undervisning blir på en gång så gedigen och korrekt som möjligt. Statsutgifter för detta ändamål kunna betraktas som en naturlig post inom kulturbudgeten på samma sätt som många andra där upptagna anslagposter. Enskilda initiativ till undervisningsfilm ha här liksom på andra områden inom bildningsväsendet allt värde. Men

det ligger i sakens natur att för enskilda vissa sidointressen kunna göra sig gällande i strid med den rena undervisningssynpunkten eller politisk objektivitet. Svarar staten själv för filmens planläggning och fullföljande, elimineras dessa risker. Samtidigt vinnes ökad garanti för att den filmatiska framställningen, utan att behöva göras byråkratiskt torr, blir så fullständig och därmed så korrekt och saklig som möjligt. Man kan nämligen knappast tänka sig att ett enskilt bolag skulle ha samma möjlighet att skildra institutionerna i arbete som om initiativet komme från statligt håll. För att här kunna ge det bästa kräves helt visst ett icke ringa mått av tillmötesgående från berörda myndigheter.

Kommittén vill sålunda förordna att en dylik film tillkommer på statligt initiativ.

Fråga om ämnesvalet vid filmens uppläggning vill kommittén framhålla, att det ur undervisningssynpunkt och med hänsyn till i läroplanerna uppställda kunskapsfordringar vore angeläget att ej blott regering och riksdag utan även vår centrala förvaltning bleve föremål för filmatisk framställning, helst som det för lärarna torde erbjuda de största svårigheterna att ge en intresseväckande och åskådlig bild av ämbetsverkens uppgifter och arbetssätt. Även vårt rättsväsende och den lokala statsförvaltningen förtjäna en filmatisk behandling, och önskvärt vore också att anlita filmen för att belysa det mångskiftande arbete, som utföres av olika sociala organ. Av riksdagsdebatten i fjol framgick att en sådan tanke låg helt i linje med motionens syfte. Tydliga önskemål härom ha ju också framkommit i den allmänna diskussionen. Liknande synpunkter kunna anföras när det gäller statens åtgöranden t. ex. inom kommunikationsväsendet eller för att stödja produktionen.

Kommittén har dock i anslutning till sitt uppdrag velat i förstone begränsa uppgiften till medborgarfilm, som behandlar det centralaste inom statens liv, nämligen regering och riksdag. Även några ämbetsverk böra få flyta in i framställningen, ehuru icke som huvudföremål för skildringen men dock tillräckligt för att skänka någon inblick i deras arbetssätt och ställning i förhållande till regering och riksdag.

För detta huvudparti av filmen har kommittén låtit uppgöra ett förslag till synopsis, vartill hänvisas. Givetvis är detta att betrakta blott som skiss.

Att framställningen på detta vis huvudsakligen begränsats till regering och riksdag har skett även av det skälet, att de föreslagna institutionerna torde höra till de partier, som jämförelsevis lätt torde kunna framställas på film och beträffande vilka man har största säkerhet för att avsedda syften kunna nås. Skulle filmen slå väl ut, finner kommittén det naturligt att fortsättning göres med undervisningsfilmer närmast om förvaltningen och om vårt rättsväsende. Att därvid behandlingen med hänsyn till stoffets art och svårighetsgrad måste bli något annorlunda än vid framställning av regeringens och riksdagens arbetsförhållanden synes troligt.

Utöver det nu angivna innehållet med regering och riksdag som filmens huvudpunkter vill kommittén varmt anbefalla en historisk inledning. Det finnes för detta ändamål ett rikt material, som kunde göra framställningen och därmed undervisningen både innehållsmättad och anslående. Denna inledning synes böra begränsas till att glimtvis ge bilder från olika skeden i vår folkrepresentations nästan enastående långa historia. Dessa bilder skulle visa viktigare dokument eller skrivelser och ta vara på byggnader eller lokaler, där märkliga riksdagar hållits och som ännu finnas bevarade. Den skulle bygga på uppteckningar, målningar eller protokoll, som ge säkra hållpunkter. Fil. dr Ingvar Andersson har i samråd med kommittén för detta inledande parti gjort en synopsis, till vilken i övrigt hänvisas.

Kostnaderna för ett dylikt historiskt avsnitt torde visserligen, såsom närmare framgår av bilagda ekonomiska kalkyler, bli relativt större än vad som beräknats för huvudpartiet om regering och riksdag av i dag. Detta hänger samman med att man för en historisk framställning i långt högre grad är i behov av yttre rekvisita och därjämte måste anlita skådespelare m. m. Skall ett dylikt historiskt förspel få ett högt konstnärligt värde — något som bör vara förutsättningen för att staten överhuvud inlåter sig på en dylik inspelning — är det dock ofrånkomligt att nedlägga mera pengar på det än på övriga partier. Lägges framställningen av denna del i rätta händer, med utnyttjande av fackkunskap och vårt lands arkivaliska och museala resurser samt historiska byggnader, håller kommittén det för troligt, att dessa scener ur vår politiska historia skulle mottagas med det allra största intresse, ej blott av skolungdomen utan även av den större allmänheten. Det nationella värdet av en historisk inledning kan därför mer än väl komma att uppväga kostnaderna.

Det bör ytterligare framhållas, att det svenska rättsarvet och rättsväsende är något så grundläggande för hela vårt samhälle att även detta på något sätt torde böra inflickas i denna film. Kommittén har därför ansett det önskligt att vårt rättsväsen åtminstone får skynta såsom en oundgänglig bas för vår livsforms byggnad eller som en outbyttbar del av vår »väsens-kärna». Icke minst i dessa tider har frågan om rättsstaten i svensk mening en brännande aktualitet, ägnad att väcka eftertanke inte minst bland de unga. Det kan ur innehållsmässiga och andra synpunkter vara lämpligt att avsnittet om vårt rättsväsen får bilda filmens stämningsfulla slutvinjett. Kommittén har tänkt sig en sådan innehållsbegränsning av detta avsnitt, som framgår av punkt 22 i bifogade synopsis för huvudpartiet.

Kommittén vill för att sammanfatta sålunda föreslå att filmen inledes med ett historiskt avsnitt om c:a 15 à 20 minuter samt att det i övrigt består av ett huvudparti om regering och riksdag av ungefär 20 à 15 minuters längd och en avslutning om vårt rättsväsen, som tar en tid av omkring 5 minuter. Tillsammans skulle en film av nu föreslaget innehåll ta en speltid av c:a 45 minuter eller ungefär en undervisningstimme. De båda delarna, den historiska delen och den moderna delen, betinga icke nödvändigtvis varandra. De böra kunna visas fristående, eventuellt med lämpliga förkortningar för särskilda ändamål.

Med hänsyn till filmens karaktär av undervisningsfilm är det nödvändigt att en berättare redogör för institutionerna och deras arbetssätt. Bilderna ha till uppgift att beledsaga och åskådliggöra berättarens förklarande och sammanvävande text. Härigenom blir det möjligt att komplettera den nödtvunget rapsodiska bildframställningen och få in ett visst mått av faktiskt vetande, vilket torde vara lika viktigt för alla åldersstadier och till vilken publik som filmen än vänder sig.

Ur pedagogisk synpunkt är det önskvärt att söka tillvarataga ämnets tänkbara dramatiska moment och överhuvud ge filmen ett visst »spännande» innehåll, givetvis utan att man därför förvanskar eller frångår verkligheten eller företager något som kan förlacka filmen eller dess innehåll. Det bästa sättet att nå detta önskade mått av spänning torde vara att man i huvudpartiet lägger tyngdpunkten på att följa en viss frågas gång i olika instanser och därvid låter berättaren redogöra för ärendets behandling. På detta sätt komma olika institutioner och olika delar av dessa på ett naturligt sätt in i filmframställningen. Genom detta förfaringssätt har man också möjlighet att klarlägga hur ett ärende beredes och ge en bild av den omsorgsfullhet och noggrannhet, som i stort sett är utmärkande för handläggningen av ärendena i vårt land. I denna frågas förlopp skulle regeringens arbetssätt — enskilda

föredragningar, statsrådsberedning och konselj — åskådliggöras. I detta för denna film naturliga sammanhang skulle man även få möjlighet att ge några inblickar i ämbetsverkens arbete och ställning.

Kommittén har haft under övervägande vilken fråga vars handläggning det skulle vara lämpligt att skildra. Frågan bör givetvis vara sådan att den fångar allmänt intresse utan att verka stötande för någon viss samhällsgrupp eller överhuvud partisplittrande. Man kan välja antingen en stor fråga, som redan har en central plats i den allmänna debatten, eller en mindre fråga, som skulle visa riksdagen mera i vardagsarbete. Kommittén vill i detta hänseende ej inta någon bestämd ståndpunkt, framför allt då man ej vet vid vilken tidpunkt den eventuellt skulle komma att inspelas. I förslaget till synopsis har försvarsfrågans behandling vid 1942 års riksdag valts såsom exempel. Skulle filmen omedelbart komma till stånd vore det säkerligen tänkbart att rekonstruera denna frågas behandling.

Vad själva riksdagspartiet beträffar har kommittén utgått ifrån att inga ingripande arrangemang i tillrättaläggande syfte skola vidtagas. Filmens syfte bör vara att visa »verkligheten sådan den är». Att engagera skådespelare för framställningen finner kommittén helt strida mot filmens mening. Berättaren bör exempelvis kunna påpeka att intresset i kamrarna för vissa debatter kan vara mindre än vad som kan framgå av de tagna bilderna. Berättaren bör överhuvud taget söka redogöra för själva arbetssättet med dess egenheter och brister men givetvis samtidigt också omnämna de säkerhetsmoment, som utom i utskottens noggranna beredning ligger t. ex. i inläsningen för plenum av ärendena, i voteringsklockorna, i kvittningen o. s. v. Avsikten är just att själva gången i behandlingen av ett ärende skall framgå, t. ex. såsom föreslagits beträffande försvarsfrågan, utredningens arbete, remissförfarandet, föredragningen för statsrådet, i statsrådsberedningen, konseljbehandlingen, överlämnandet av propositionen i riksdagen, motionstiden i anslutning härtill, utskottsbehandling, riksdagsbehandlingens olika stadier, partiernas sammanträden samt slutligen riksdagens skrivelse till Konungen och beslutets ikraftträdande. Att härvidlag ljudfilma några längre debatter kan icke gärna ifrågakomma redan med hänsyn till att filmen ej får göras alltför lång. Det torde räcka med att några regeringsledamöter, kamrarnas partiledare och eventuellt utskottens ordförande deltaga i debatten från talarstolen eller från sina bänkar.

När det gäller riksdagens högtidliga öppnande, gjordes redan 1942 en upptagning av sådan kvalitet, att den utmärkt väl kan komma till användning för den nu föreslagna filmen. Även i övrigt torde vissa brottstycken ur filmarkiv kunna utnyttjas.

I den synopsis, som utarbetats för den historiska delen, har kommittén — som förut sagts — velat begränsa filmen till att omfatta sådana partier av riksdagens historia, som kunna rekonstrueras, och till sådana byggnader och lokaler, som ännu finnas i behåll och därför kunna komma till användning. Det gäller främst rikssalen på Uppsala slott, där man torde kunna våga sig på en verklig rekonstruktion. Ridderskapets och Adelns samt det frihetstida sekreta utskottets plenisalar, liksom borgarståndets och prästerståndets sammanträdeslokaler finnas bevarade. Därjämte finnas tavlor, protokoll och dokument, som kunna belysa framställningen. Det finnes sålunda sällsynta förutsättningar för att kunna gå rekonstruktivt till väga.

Skådespelare och statister, i vissa fall kanske till relativt stort antal, måste komma till användning. Kommittén har dock ansett sig kunna räkna med att frivilliga krafter skulle ställa sig till förfogande, exempelvis studenter och medlemmar i de frivilliga bildningsorganisationerna. Även beträffande dräkter för de tidsperioder, som avses att bli föremål för framställning, synas

möjligheterna vara stora. En förhandsförfrågan har givit vid handen, att man på museihåll hyser stort intresse för saken. Tack vare här angivna utvägar kunna kostnaderna för framställningen av det historiska partiet hålla sig inom en för en film av dylik karaktär jämförelsevis begränsad ram.

Kommittén har även låtit uppgöra en kostnadsberäkning över filmens olika partier, i vilken avslutningen om rättsväsendet sammanförts med huvudpartiet om regering och riksdag. Beräkningarna, som återfinnas som bilaga 3, sluta sammanlagt på i runt tal ett belopp av 100,000 kronor. Särskilt vad det historiska partiet beträffar uppta de endast ungefärliga kostnader.

Därest filmen skall tjäna syftet som hjälpmedel vid skolornas undervisning i medborgarkunskap, erfordras givetvis tillgång till kopior. Kommittén har dock ansett det ligga utanför sin uppgift att på detta stadium närmare undersöka frågorna om kopior, kopiornas fördelning och användning. Att döma av uppgifter inhämtade från skolsakkunnigt håll torde merbeloppet för denna anskaffning ej behöva överstiga 10,000 kronor.

Vid finansieringen i övrigt beträffar torde en viss hyresinkomst böra beräknas för uthyrning till sammanslutningar, sällskap, biografer etc. Uthyrning till bildningsorganisationer förutsättes ske till självkostnadspris.

Det synes kommittén icke osannolikt att sammanlagda framställningskostnaderna för en film med här föreslaget innehåll inklusive ett visst antal kopior torde kunna hållas inom en ram av 100,000 kronor.

Skulle statsmakterna besluta att en film av här skisserat slag måtte komma till stånd och anvisa härför erforderliga medel, finner kommittén det lämpligaste tillvägagångssättet för ärendets fortsatta handläggning vara att inspelningen utbjudes till svenska filmföretag på entreprenad, varvid staten gör alla nödiga förbehåll rörande filmens innehåll och utformning samt valet av berättare m. m., att det slutliga fastställandet av filmens innehåll överlämnas åt en kommitté, vari utom särskilda sakkunniga förslagsvis böra ingå riksdagens talmän och representanter för regeringen, samt att dispositionen av filmen liksom användningen eller försäljningen av kopiorna enligt av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter lämpligen överlämnas åt skolöverstyrelsen eller ställes under dess kontroll.

Stockholm den 22 januari 1943.

RAGNAR LUND.

ELIS HÅSTAD.

JOHN SANDÉN.

GUNNAR SKOGLUND.

/ Tore Tallroth.

Bilaga 1.

RIKETS STYRELSE.

Förslag till en undervisnings- och upplysningsfilm, belysande regeringens och riksdagens arbetsförhållanden.

1.

En flygbild över Stockholm. Den vida bilden övertonar i en mer begränsad, en utsikt över slottet, riksdags- och kanslihusen samt i bakgrunden Riddarholmens ämbetsverk.

Berättaren

inleder med en orientering: »Det som i högstämda ögonblick brukar kallas 'Sveriges hjärta' är under vår observation; kungens slott, riksdagens hus, regeringens kansli och ämbetsverken i gamla ärevördiga palats på Riddarholmen. Här på holmarna mellan Mälarens och skärgårdens led in i Sveriges land är de hus murade vari rikets styrelse har sina säten. Vi ska försöka skaffa oss en inblick i denna rikets styrelse. Vi har valt den dag då riksdagen samlas, den 10 januari.»

2.

Riksdagen. Bilder genom entrén, trapphuset och korridorerna in i kamrarna där talmansval förrättas.

3.

Regalierna hämtas fram ur Riksbankens valv.

4.

Riksdagens högtidliga öppnande.

Berättaren

ger de upplysningar, som avsnitten 2, 3 och 4 kräver.

Direkt ljudupptagning

sker därtill i 2 och 4.

5.

Riksdagens arbete i snabba orienterande bildföljder; scener från kamrarnas sammanträden, från utskotten, med motionsskrivning upptagna riksdagsmän, partimöten, inblickar i biblioteket och restaurangen samt andra kameraskott som kan tjäna till att ge ett allmänt intryck av arbetet inom riksdagsbyggnaden.

Berättaren

redogör för arbetsordningen och de principer som ligger till grund för riksdagens verksamhet. Han väcker också frågan: Varifrån kommer nu alla dessa män och kvinnor?

6.

Enskilda riksdagsmän och deras hemmamiljöer. I bildsvep från kamrarnas banker sker förflyttning till olika arbetsmiljöer. Från Smålandsbankens bonde tonar bilden över till denne bonde i arbete på sin teg, Norrlandsbankens skogsarbetare visionerar fram i sin arbetsmiljö o. s. v.

Berättaren

påpekar att Sveriges riksdag verkligen är Sveriges män och kvinnor, ett stort företräde framför sådana land där styrelsen helt ligger i händerna på yrkespolitiker. — Han föreslår nu att vi ska följa en särskild frågas behandling och vi väljer försvarsfrågan.

Rekonstruktion av försvarsfrågan.

7.

Konselj. Regeringen beslutar om en utredning.

8.

Den värnska utredningen. Utredningsmännen och några av arbetets viktigare delar presenteras. Skildringen av denna punkt avslutas med att det värnska betänkandet går vidare via regeringen.

9.

Utredning nummer 2. Dess karaktär av granskningsuppgift framhålles, hur den är sammansatt av lekmän och politiker.

10.

Betänkandet på remiss. Glimtar från de myndigheter som får Kungl. Majestäts befallning att avge ett utlåtande, överbefälhavaren, arméförvaltningen, länsstyrelsen t. ex.

11.

Föredragningen i regeringen på grundval av inkomna utlåtanden. Föredragningen för försvarsministern, den allmänna föredragningen i regeringen och propositionens författande.

12.

Konseljen i vilken propositionen godkännes.

13.

Propositionen i riksdagen. Försvarsministern begär ordet i kamrarna och avlämnar de av kungen underskrivna exemplaren.

14.

Kamrarna bestämmer om det särskilda utskott som skall behandla frågan.

15.

Motionstiden. Glimtar från motionernas tillkomst och deras avgivande i kamrarna. De remitteras till »Särskilda utskottet n:o 3».

16.

Utskottets arbete.

- a) Föredragning inför utskottet. Bland de tillkallade sakkunniga träffar vi idel bekanta från föregående föredragningar.
- b) Principdebatt.
- c) Sekreteraren sammanfattar utskottets utlåtande.
- d) Justering av utlåtandet.

17.

Avlämnandet i kamrarna av utskottets utlåtande.

18.

Partimöten. Denna institution bör ha kommit med i handlingen redan under utskottsarbetet.

19.

Kamrarnas behandling av utlåtandet — den stora principdebatten, den allmänna debatten och specialdebatterna. Voteringarna och det samstämmiga beslutet.

20.

Skrivelse till konungen sammanfogas, avlämnas.

21.

Konseljen som beslutar om ikraftträdandet.

Berättaren

har som förut legat bakom bildhandlingen med nödvändiga upplysningar. Därjämte har

Direkt ljudupptagning

skett under 7, 8, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 21. Detta dock endast i mycket korta avsnitt. En fullständig ljudåtergivning av t. ex. en debatt är naturligtvis inte alls möjlig inom denna ram.

Avslutning. Några glimtar från svenskt rättsväsende genom tiderna och i våra dagar under ledning av berättaren.

Exempel.

Rekonstruktion av ett ting under medeltiden.
En svensk häradsrätt t. ex. under 1600-talet.
En konungadom under samma tid.
En häradsrätt i våra dagar.
En rådsturätt i våra dagar.
En hovrätt i våra dagar.
Högsta domstolen (på slottet) samt möjligen Kammarrätten och Regeringsrätten.

Den här skisserade filmen är beräknad för en förevisningstid av ungefär 20 minuter. Inspelningen kommer att ta 16 dagar i anspråk enligt följande beräkningsgrund.

Riksdagshuset.

Första kammaren	1 dag
Andra kammaren	1 dag
Försvarsutskottet	2 dagar
Partilokaler	2 dagar
Diverse andra lokaler	4 dagar

Slottet.

Konseljsalen	1 dag
--------------	-------

Riksbanken.

Regalieförvaringen	1 dag
--------------------	-------

Kanslihuset.

Statsrådsberedningen	1 dag
Diverse rum	1 dag

Utredningsplatser.

Diverse lokaler	2 dagar
-----------------	---------

Stockholm den 10 december 1942.

Gunnar Skoglund.

Bilaga 2.

PLAN TILL BILDER OCH SCENER UR SVENSK RIKSDAGSHISTORIA.

1. På Riksarkivet förvaras ett pergamentbrev, som innehåller den första svenska kallelsen till en riksdag: Bild av brevet i fråga, ²⁰/₈ 1359 . . . Man vet inte om kallelsen blev efterföljd, men tanken på riksmötet är i varje fall klart uttalad.

2. Bläddring i Karlskrönikan, som finns på Kungl. Biblioteket. Kameran stannar vid de rader, som behandlar det första, tveksamma och det andra, säkra riksmötet. Övrigt användbart bildmaterial är »riksens klämma» från 1430-talet. Här skulle man ev. kunna tänka sig en kort scen med Engelbrekt. Autentiskt textmaterial föreligger i bevarade brev; ett dylikt behandlar rikets försvar och kan direkt anknytas till andra Arbogamötets huvudtanke.

3. Västerås riksdag 1527. Lokal var dominikanklostrets konventstuga, som ej finns bevarad, men det är möjligt att man skulle kunna göra ett par bilder med suggestiv verkan av gamla hus och partier i staden i lämplig belysning. — Peder Svarts detaljer från riksdagen torde numera vara utdömda av den historiska kritiken, men man kan ändå göra ett par korta scener t. ex. kring den »kungl. propositionens» uppläsande och från den bekanta disputationen. Det är också möjligt att man kunde låta någon av herrarna, t. ex. Ture Jönsson, synas på ritt med sitt följe, då han nalkas staden och domkyrkans torn skymtar.

4. Gustav Adolfs tid: riksdagen i Örebro 1617 (för att få möjligheter till gammal miljö) och kröningsriksdagen samma år, där man har ett av Gustav Adolfs yppersta tal bevarat, med dess ord om »svenske mäns trohet».

5. Drottning Kristinas tronavsägelse vid riksdagen 1654. Miljö Uppsala slott, rikssalen. Här är man mycket väl underrättad om detaljer, även om hur drottningen var klädd etc., och torde kunna våga försöket till en verklig rekonstruktion, åtminstone av de väsentligaste avsnitten (det är klart att allt ej kan fås med). Man skulle kunna finna representativa riksdagar under 1600-talet, men knappast någon, där miljö och källmaterial ger sådana möjligheter till en suggestiv rekonstruktion av visuellt slag. — Från senare 1600-tal finns ett porträtt av en bondeståndstalman.

6. Den frihetstida riksdagens ofantliga arkivmängder ges i en inledande bild, med bläddring i protokoll och samtida tryck. Därefter kommer en arbetsbild från t. ex. sekreta utskottet, där ju anknytningar till modernt utskottsväsen av olika slag är lätta att få; man kunde också tänka sig någon bild från ett stånd, i så fall gärna bondeståndet vid den tid då det håller på att vakna till klarare politiskt medvetande (burleska slagsmålsscener från samma stånd finns det också att ev. välja på). — Frihetstidens »parlamentarism» ger också goda moderna anknytningar.

7. Riksdagens stora kris under Gustav III:s tid kan lämpligen illustreras med något avsnitt från 1789 års riksdag, då förenings- och säkerhetsakten antogs. Från gustaviansk tid finns en god helhetsbild av de fyra stånden, som är reproducerad t. ex. i riksdagshistorien, band 7 (av G. Landberg), sid. 48 ff. Annat utmärkt bildmaterial att utgå ifrån finns även från samma tid, t. ex. Pilos stora kröningsbild på Nationalmuseum.

8. Från 1809 års riksdag har man de märkliga dokument, som ännu ger grundlinjerna för vår författning; man skulle här kanske mer än förut kunna arbeta med samtida Stockholmsbilder och liknande.

9. Representationsreformens genomförande. Här har man autentisk miljö att tillgå för de berömda och ärorika förhandlingarna på riddarhuset; protokollen möjliggöra noggrann rekonstruktion av huvudscenerna. Här har man också Louis de Geers bifogade komedi som utgångspunkt för fantasin; den är i viss utsträckning byggd på autentiskt material. De offentliga ceremonier, som omgav riksdagens öppnande, med kringridande trumpetare etc., skulle man också kunna tänka sig rekonstruera i någon gammal Stockholmsmiljö.

Stockholm ^{30/12} 1942.

Ingvar Andersson.

Bilaga 3.

KOSTNADSKALKYL FÖR FILM ANGÅENDE RIKETS STYRELSE.

Den moderna delen.

Beräknad inspelningstid: 20 dagar.

Beräknad längd: 600 m.

Manuskript och regi	kronor	5,000
A-fotograf	»	2,000
B-fotograf	»	600
Kamerahyra	»	500
Inspicient	»	700
Ljudbil med personal	»	3,000
Elektriker	»	1,500
Övriga arbetare (»passare»)	»	800
Matpengar och transporter	»	1,500
Belysning	»	3,000
Musik och musikupptagning	»	3,000
Eftersynkronisering och mixing	»	700
Film- och laboratoriekostnader	»	9,000

Summa kronor 31,300.

Den historiska delen.

En utförlig kalkyl är icke möjlig annat än på grundval av ett utförligt inspelningsmanuskript som gör det möjligt att förutom ovanstående poster noga beräkna t. ex.

skådespelare
statister
inspelningstid

speldagar i ateljé
speldagar utom ateljé
kostymer
rekvisita
perukmakarhjälp.

Följande approximativa kalkyl torde på en 10—15 % när ge ett tillförlitligt värde.

Den historiska skildringen kräver ungefär 700 meters filmlängd.

Man beräknar att en vanlig spelfilm i medeltal kostar 250,000 kronor. Längden av en sådan film är ungefär 2,500 m. Det vill med andra ord säga att produktionskostnaderna belöper sig till 100 kronor per meter. Alltså kan man beräkna att en inspelningsfilm av 700 meters längd skall dra en kostnad av kronor 70,000.

I den sålunda beräknade produktionskostnaden av 101,300 kronor ingår framställandet av den första kopian. Varje efterföljande kopia drar en kostnad av ungefär 600 kronor, smalfilmskopia 350 kronor.

Stockholm den 19 januari 1943.

Gunnar Skoglund.
